

Дубняк К., Ткачова Ю.
НТУ «ХПІ»

ЖІНКИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ: СТРАТЕГІЇ ВИЖИВАННЯ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

«Війна – справа чоловіча», однак участь жінок у війні стає реальністю. Особливо масовим це явище стало в період Другої світової війни. Жінки були на лінії фронту, активно брали участь у підпіллі, у партизанському русі. Вони взяли на себе безліч «чисто чоловічих» спеціальностей в тилу та тяжкій праці.

Настанови влади, чи погляд влади на місце жінки у суспільстві – це чинник, який так чи інакше впливав на стратегії виживання. Слід визнати, що радянська влада в умовах війни розглядала весь народ як ресурс перемоги. Однак певної політики щодо жіноцтва вироблено не було, і таку спеціальну політику не реалізовували й нацисти.

Від перших днів війни владні вказівки з Москви не брали до уваги подальшу долю жінок на окупованих територіях і свідчили лише про намагання максимально використати жіночу працю, в тому числі й на тих землях, які, очевидно, мали бути залишеними та знаходились у прифронтових зонах.

Наступ гітлерівців спричинив активізацію ініціатив радянської влади щодо жінок, основу яких становив заклик «стати замість». Звичайно усвідомлювати це було важко, проте такі норми соціальної поведінки диктували воєнні реалії. Жінки використовували службове та особисте становище: розповсюджували інформацію через «сарафанне радіо» (тобто чутки та плітки). Саме отримана через такий спосіб інформація давала відомості про відправки дівчат та хлопців до Німеччини, про облави або пошуки євреїв тощо. Ці жіночі мережі спілкування мали неабияке значення для порятунку та виживання. Однак, страшні звістки часто не сприймалися серйозно. Наслідком такого ігнорування були криваві розправи, відправлення на примусові роботи тощо.

В період окупації України Німеччиною, жінки протидіяли окупантам, у формі пасивного і активного спротиву. Пасивний спротив виражався в приховуванні власного майна, харчів, активний – в формі відкритих жіночих бунтів та намагання легітимно відстояти свої права. Про пасивний спротив згадано у свідченнях практично кожної людини, що пережила окупацію. Важливо підкреслити, що ця стратегія поширювалась не тільки на власне, а на

державне чи колгоспне майно. Щодо активного спротиву – «бабських бунтів», то їх зафіксувала при відступі радянська влада. Жіночий досвід виживання, життя та смерті в умовах окупації був різним, однак загальною тенденцією ставало створення певної ієрархії цінностей, серед яких «вижити та зберегтися» були найголовнішими. Це прагматичне завдання формувало різні практики – від свідомого подвигу до пасивного очікування, від спротиву до визнання «чужих» силою та владою, від готовності померти за чужих і своїх дітей до згоди працювати в борделі, від зрадницької поведінки до втілення бажання «стати до боротьби».

Враховуючи інформацію, яка сьогодні показує реальний стан речей та місце жіноцтва у воєнних подіях, необхідно усвідомлювати, що жінки, хоч і терпіли великі втрати і страждали у часи воєн, однак далеко не всі і не завжди поводитися як пасивні жертви надзвичайних обставин. Де б не опинялися українські жінки під час воєнних конфліктів протягом ХХ ст. – на окупованих теренах чи у партизанських загонах, в евакуації чи у засланнях, у Червоній армії чи у національному підпіллі – вони долали усталені віками гендерні стереотипи про жінку-жертву війни, а беручи до рук зброю, доводили що образ жінки-миротворця також не є універсальним.

Отже, вивчення досвіду жінок в умовах окупації чи військових компаніях є цінним та дозволяє не лише розширити та поглибити наші знання про події Другої світової війни, а й відмовитися від традиційних оцінок жіночої ролі в умовах війни.